

Žaža, Stanislav

K některým projevům vlivu antických jazyků na ruštinu a češtinu

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1991, vol. 40, iss. E36, pp. [87]-94

ISBN 80-210-0887-3

ISSN 0231-7915

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/108864>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STANISLAV ŽAŽA

K NĚKTERÝM PROJEVŮM VLIVU ANTICKÝCH JAZYKŮ NA RUŠTINU A ČEŠTINU

1. Pátrat po odrazech antického světa v kterékoli dílčí oblasti kulturního života současných evropských národů se podobá příslovečnému nošení sov do Athén. Přinést v tomto směru poznatky v pravém slova smyslu objevné, pokud jde například o vliv staré řečtiny a latiny na moderní evropské jazyky, považujeme za počin mající minimální naději na výrazný úspěch. Přesto se však domníváme, že lze alespoň zčásti přispět k tomu, aby poněkud plastičtěji vynikly některé projevy tohoto vlivu, byť nejde o jevy neznámé. Soudíme, že je to možné v tom případě, zaměříme-li projekci těchto jevů do dvou současných jazyků geneticky sice příbuzných, ale na druhé straně geograficky vzdálených, jakými jsou například ruština a čeština, popř. slovenština. Právě zeměpisná poloha a s ní souvisící historické osudy ruštiny a češtiny a jejich nositelů vyjevují totiž různé diference, pokud jde o uplatnění vlivu antických jazyků na oba naše jazyky moderní.

Neodvažujeme se ovšem na tomto místě v diachronním aspektu důsledně stopovat spleťté příčiny a cesty těchto vlivů v různých jazykových rovinách, ale chceme se zaměřit spíše jen na výsledky různých historických procesů a příležitostně poukázat na možné činitele, kteří tu hrají roli. Soudíme, že tento postup může některé jevy lépe ozřejmit a tím přispět i k lepšímu pochopení různých souvislostí při jazykovém studiu. Lze to snad považovat za úkol aktuální právě v současné době, kdy se znovu potvrzuje význam dědictví antických jazyků pro osvojování jazyků moderních.

2. Věnujeme pozornost především některým jevům z oblasti hláskosloví, morfologie a slovní zásoby. Stranou ponecháváme záležitosti spadající výrazně do sféry etymologie, neboť ty přesahují svým rozsahem rámec našich možností (odkazujeme v tomto směru na práce uvedené v seznamu literatury).

3. Pro ruštinu je příznačný především vliv řečtiny byzantského období, neboť s Byzanci pěstovali Slované hojně obchodní styky. V různých historických obdobích je ovšem intenzita tohoto působení různá a uplatňuje se tu ve značné míře prostřednictvím církevní slovanštiny. Se začátky křesťanství jsou spjaty výrazy náboženského rázu jako *евангелие, ангель, апóстол, дѣмон, монастырь*,

ικόνα, αρχιερεί, πανικύδα; řeckého původu nebo prostřednictvím řečtiny přejatá jsou však i slova světského charakteru jako *тетрадь* < *τετράδιον* 'čtvrtka', *κροάτι* < *κραβάτιον*, *φονάρ* < *φανάριον*, *-σάχαρ* < *σάχαρον*, snad i číslovka *σорок* < *(τε)σσαράκοντα* (VASMER) a řada vlastních jmen jako *Κυρίλλ*, *Φῆδορ*, *Ευγένιη*, *Νικολάη*, *Σόφια*, *Βασιλίη* ap. Původ některých je lidovou výslovností zatemněn, srov. např. *Οπανάς* < *'Αθανάσιος*, *Αυδόμυα* < *Εὐδοκία*, *Βλας*, *Βλάσιη*, *Βλάσος* vše od *Βλάσιος* 'Blažej', *Χυρίλα* < *Κύριλλος* 'panáček' (KOPEČNÝ 44, MRÁZEK 103). Všechny tyto výrazy jsou poznamenány pozdněřeckým itacismem s více méně pravidelnými relacemi písemné i zvukové podoby souhláskových i samohláskových monoftongů: β - ε (*Βαρβάρα*, *Βακx*, *Βασιλόν*), θ - φ (do pravopisné reformy v Rusku v r. 1918 psáno θ) (*κάφεδρα*, *πάφος*, *Κορίνθ*), η - ι (*μαζνίτ*, *Αφίηνη*, *Φίηνη*), υ - ι (*πολιζόν*, *μιφ*, *Λύδια*). Čeština je naopak s příklonem k západoevropské kulturní sféře po vyvrácení říše Velkomoravské počátkem 10. stol. a s přijetím liturgie západního typu poznamenána především vlivem latiny, srov. např. slova jako *kostel*, *klášter*, *mše*, *koleda* (< *Kalendae*), *košile*, *olej*, *ocet* a mn. j. I hlásková podoba slov řeckého původu, např. *patos*, *magnet*, *mýtus*, *katedra*, *Théby* aj., reflektující klasickou řeckou výslovnost zachovanou v latině, svědčí - jak je obecně známo - o prostřednictví latiny.

Erasmovská etacizující výslovnost monoftongů v řeckých slovech pronikla však západním prostřednictvím v pozdějších přejetích (po 16. stol.) i do ruštiny, srov. *тёма* m. *φεμα, *театр* m. *φεατρ, *бактэрия* m. *βακτιυрия, *эфэб* m. *эфив, *библиотэка* m. také doloženého *εβιβλιόφικα*. V některých slovech koexistuje itacismus s etacismem, např. *αριθμέτικα* < *ἀριθμητική*, najdeme kolísání, např. *Μύδια* < *Μηδία* × *Μεδέα* < *Μήδεια* nebo i jiné nepravidelnosti, např. *Βοσφόρ* < *βοφς* a *πόρος*, 'kravský brod', sr. *Oxford*) m. očekávaného *Βοσπορ. Významem se rozlišila slova *ρυτμ* 'rytmus' a *ρύφμα* 'rým', obojí z *ρύθμός*.

4. Složitější je situace v ruštině (méně i v češtině) se slovy, jejichž řecká či latinská předloha obsahuje diftong.

Za starořecké *αι* je v ruských slovech poměrně velmi důsledně *e/э*: *эфур* < *αιθήρ*, *эресь* < *αἴρεσις*, *сфера* < *σφαίρα*, *палео-* < *παλειо-*, *пед(о)-* < *παιδ(о)-*, *Эфиопия* < *Αιθιοπία*, *Эол* < *Αἶολος*, *Гэя* < *Γαία*, *Гэфест* < *Ἥφαιστος* a mn. j. Ve výsledné fázi lze ovšem někdy těžko rozlišit, kde jde o *e* vzniklé již původním přejetím z řečtiny, nebo až druhotně prostřednictvím latinského *e* < *ae* (napovídat zde zčásti mohou další střídnice, např. *эфур* < *αιθήρ* × *Ээм* < *Αεῖτῆς*). Naproti tomu se v češtině ve vlastních jménech zpravidla zachovává původní řecký diftong *αι*, sr. *Aischylos*, *Aiētés*, *Gaia*, *Lakedaimón* (avšak *Aeneas*, *Etiopie*), kdežto v apelativech jde vesměs o *e/é* z latinského *ae*: *éter*, *anémie*, *sféra*, *paleo-*, *hereze* aj.

Poněkud méně důsledné jsou střídnice za staré *ει*. Základní podobou v ruštině je *u*, které ovšem zase může být reflexem úženi *ει* v pozdní řečtině stejně jako

v latině dávno před našim letopočtem: srov. *ικώνα* < *εἰκών*, *ύδολ* < *εἶδωλον*, *ιδύλλια* < *εἰδύλλιον*, *Ιρύνα* < *Εἰρήνη*, *Δάρνι* < *Δαρείος*, *Πιρέϊ* < *Πειραιεύς*, *έλλινς* < *έλληεις* ap. Vedle toho však máme i varianty, např. *Αλεξάνδρια* < *Ἀλεξανδρεία* × *Μαντινέя* < *Μαντινεία*, *Ποσειδών/Ποσειδών* < *Ποσειδών* i slova s *εἰ/εῦ*: *εἰδολόγία*, sr. *εἶδος*, *δεικτικέσκι*, *σεισμο-*. Čeština ponechává původní stav řecký zase především u proprii: *Dareios*, *Peisistratos*, *Epeiros*, *Eiréné* proti tomu však nové „smíšené“ *Irena*, v ostatních případech se vcelku shoduje s ruštinou: *ikona*, *idól* (v posunutém významu), *ídyla*, *elipsa*, avšak *eidologie*, *deiktický*, *seismo-*.

Jiný obraz poskytují slova s původním diftongem *oi*. Reflexem této dvojhlásky je v pozdní řečtině *u*, ale to se vyskytuje v ruštině poměrně velmi zřídka: *πιύτ* < *ποιητής* (zast., nyní iron.), *Φινικία* < *Φοινίκη*, *φύνικ* 'datle' (od téhož kořene), ale už *Φοίνιξ* jako antroponymum se odráží jako *Феникс* a v ostatních případech je za *oi* převážně *e*, výjimečně i *oi*: *περιέκι* < *περίοικοι*, *παροιμία* < *παροιμία*, *Феб* < *Φοῖβος*, *Βεότιя* < *Βοιωτία*, *Εδύπ* < *Οιδίπους*, *Эй* < *Οίος*, *эко-* < *οίκο-*, *Экл/Ούκλ* < *Οικλής*, *οἰνοχόя* < *οἰνοχόη*, výraz *οἰκουμένη* se reflektuje dokonce ve třech podobách: *εкуμένα/οἰкуμένα/εἰкуμένα*. Slova *ποίη/ποίησ* odrážejí zcela jednoznačně latinské *poeta* ap. V češtině zejména vlastní řecká jména zase reprodukuji klasický stav: *Oidipus*, *Foibos*, *Boiótie* ap., podobně *perioikové*, jinak bývá - shodně s ruštinou - *e*: *ekonomie*, *ekologie*, *ekumenický*, *poezie* ap.

5. Vzhledem k tomu, že ruština nemá diftongy složené ze dvou samohláskových elementů typu českého *ou*, modifikují se v ní i řecké, resp. latinské dvojhlásky *αυ/αι* a *ευ/ει*.

Za *αυ/αι* je v ruštině *av* nebo i *ay*, vyslovované však dvojslabičně: [a-u]. Reflex *av* je příznačný zejména pro slova původu řeckého: *αυτο-* < *αὐτο-*, *αυτάρκία* < *αὐτάρκεια*, *Αυλίδα* < *Αῦλις*, *Αυγιά* < *Αὐγείας*, sr. *очищать* *άβγιεεы* *κοιόσινι/στίοιλα*, najdeme jej však i v původem latinském *ρεσταυράция* < *restaurātiō* 'obnovení (obrazu, monarchie)' × *ресторán* 'restaurace, jídelna' přes fr. *restaurant*, *Австрия*, *Австралия* < *austr-*. Slovům původu latinského je naopak vlastní spíše *ay*: *αυδιο-*, *αυδιόρция*, *αυγμεντιровать*, *αυκιόη* 'dražba'; je však i v *εγκάυстика* < *εγκάυστική*. Čeština tu má všude *au*: *auto-*, *Aulis*, *Austrálie*, *aukce* ...

Řecké *ευ* se v ruských slovech reflektuje jako *эв/ев*, popř. *эй/ей*. V absolutním začátku slova je poměrně důsledná distribuce *эв* a *ев*: *эвкалипт*, *эврика* < *εὕρηκα*, *эвритмия*, *эвфемизм*, *эфония*, *Эвбея* < *Εὔβοια*, ale *εβάνγελιε*, *Евгений*, *эвнух*, *Европа* < *Εὐρώπη* (jméno osoby a světadilu) × *Эврон* < *Εὐρώλος* (jméno města), *εφфаристия*, *εвстахиева труба*, zákonitosti této distribuce jsou však nejasné. Řidčeji se vyskytuje *эй/ей*: *эйфория*, *лейкоцит*, *лейкемия*, *лейкопласт* ← *λευκός* avšak *левкобй* < *λευκόβιον* 'fiala levkoje'; *нейрон* 'neuron' ← *νεῦρον*, *нейрохирургия*, jinde je však *невр(о)-*: *невроз*,

неврѣт, невсролбгня, неврасенія. Ruské *еѣ* nalézáme dokonce i za latinské nedvojhláskové *e-u* ve slovech od základu *neutr-*: *нейтрѣн, нейтрáльный, нейтрáлитѣт...* V češtině je převážně *eu*: *eukalypt, euforie, eunuch, leukocyt, neurastenie, neutrální*; *ev* máme v *Evropa* (avšak *Eurasie, euro-*, rovněž *Europos* jako jméno města, *Európe* jako jméno osobní), *Evžen, levkoje*.

6. Rodová příslušnost apelativ cizího původu a jejich zařazení do deklinačního systému se v obou námi sledovaných slovanských jazycích řídí několika hlavními zásadami. Jednou z nich je to, že v ruštině rozhoduje o rodu substantiva a tím i o jeho deklinaci jeho zakončení v nom. sg., kdežto čeština respektuje častěji rod vlastní substantivu v původním jazyce (srov. JIRÁČEK 1990, 33n.). Platí to plně i pro substantiva přejatá z antických jazyků (nebo uměle podle nich utvořená). Tak např. *президиум, плѣнум* jsou v ruštině maskulina, protože končí na tvrdou souhlásku a jako taková se skloňují (*президиума, плѣнумом...*), kdežto v češtině jsou *prezidium, plénium* neutra a respektují latinský deklinační typ: *prezidia, plénem...* Diference, které takto vznikají, zvyšují se ještě i tím, že zvuková podoba přejímaných slov je nezřídka modifikována jazyky, které přejetí zprostředkovaly. Ovšem vystopovat cesty, kterými se jednotlivá slova ubírala a které různé vlivy při tom působily, je krajně obtížné. Obecně lze říci, že v případě češtiny je patrný zprostředkující vliv němčiny, v ruštině hrála někdy větší roli francouzština.

7. Tak latinská nebo řecká (popř. umělá internacionální) slova s původním zakončením na *us* (*ius, eus*), *um* (*ium, eum*), popř. *ος, (ε)ιος, ον, (ε)ιον* si v ruštině z malé části své zakončení ponechala, např. *кáзус, кѣрпус, рáдиус* 'poloměr', *архивáриус, вáкуум, аквáриум, плѣнум* a n.j., z větší části ji odložila, např. *радикали́зм, гѣний, рáди́й* 'radium', *критери́й, музе́й, мавзоле́й*, na rozdíl od češtiny jsou však všechna maskuliny (o vlastních jménech viz dále v odst. 8). Některá z podobných substantiv však (zčásti jistě pod vlivem plurálu na *u* v latině) přijala spolu s koncovkou *a* rod ženský: *виза, дама, привилегия, стипендия, прѣмия*, také však *публика, аудитория, обсерватория, гимназия*. Přechodu k femininům se ovšem neubráníla ani některá jména česká, zvl. reflektující lat. segment *torium*: *laboratoř, observatoř, digestoř, konzistoř*, avšak *sanatorium* // zast. *sanatoř, oratorium* 'chrámová skladba' × *oratoř* 'modlitebna', *auditorium, krematorium, kolumbarium*. Ostatní feminina latinského a řeckého původu na *ia* (lat. *ia, io*, řec. *(ε)ια*) tvoří v ruštině i v češtině velmi početnou skupinu jmen většinou abstraktního významu, liší se však v obou jazycích zakončením: v ruštině jsou standardně zakončena na *ия*: *демократи́я, анало́гия, резолю́ция, коми́ссия*, v češtině platí vztah *ia > ie* (*demokracie, tyranie, analogie*) × *io > e* (*rezoluce, demonstrace, komise*).

Řeckolatinská feminina *σις/σις* se v ruštině reflektují takto: některá podržela původní zakončení *ис* a tím zákonitě přešla k maskulinům: *кри́зис, скѣ́нсис, мэ́зис, оáзис*, zakončení kolísá u *элли́псис//элли́нс*, některá kolísají v zakončení a tím i v rodě: *бáзис//бáза, фáзис//фáза, антимэ́зис//-мэ́за*, jiná *ис* vůbec

ztratila nebo převzala *a*: *αίνιτες, ανάλις, γινόμενα*. V češtině jsou všechna feminina se zakončením na *ze/se, za/sa*. Jména s původním *ωσις/osis* (většinou označující různé druhy chorob) mají v r. *οζ//έζ*, v č. *óza*: *σκληρόζ, ψυχρόζ, τρομβόζ, τυβερκυλῆζ, νεφρόζ, ψιρρόζ*, rovněž *προγνόζ, διάγνόζ*, názvy různých chemických látek však jsou shodně v r. i č. feminina: *σαχαρόζα, μαλτῆζα, βισκόζα, κυλλιολῆζα, γλυκόζα, λακτόζα*; také *πρόζα, μεταμορφῆζα*.

Substantiva řeckého původu nebo uměle utvořená podle řeckého modelu na *μα* (*εμα, ομα, γραμμα*) jako *πλάσμα, δράμα, σχίσμα, δόγμα, συστήμα, εκζέμα, πρόβλημα, τραχόμα, προγράμμα, τηλεγράμμα* aj. jsou vzhledem k světu zakončení v ruštině feminina. V češtině některá podržela původní řecký rod střední, např. *drama, dogma, prisma, trauma, magma, stigma, syntagma, paradigma, téma, schéma*, jiná přešla - patrně vlivem francouzským - k maskulinům (srov. JIRÁČEK 1990, 33n.). Jsou to slova na *ém*, např. *systém, problém, ekzém*, řada lingvistických termínů jako *foném, morfém, lexém, sémém, grafém*... a všechna na *om* (většinou označující patologické jevy), např. *trachom, glaukom, sarkom, adenom*..., ale také i jiná: *idiom, axiom* aj. a na *gram*, jako *program, telegram, stenogram*... Výjimečně najdeme i feminina: *plasma, protoplasma* (mohou však být i n.), *chryzantéma*.

Ruská podoba původních latinských feminin na *tas*, totiž *mém* (*φακουλτέμ, университέμ, авторитέμ, нейтралитέμ, иммунитет*...) ukazuje na německé prostřednictví (*Fakultät*...). I tato slova se v ruštině a češtině svým rodem liší.

8. Přiznačný je způsob, jakým ruština na rozdíl od češtiny modifikovala vlastní jména (osobní i místní) antického původu. Vynechává zde zpravidla koncové *ος/ους/us, ον/ον, ης/es, ας/as*, např. *Πατρόκλ, Κερέκς, Περύκλ, Πιφθαγόρ, Γρακκ, Επιδάφρ, Διογέμ, Ρόμουλ, Ρεμ*... Jména s předcházejícím *ί/ι, ε/ε* jsou zakončena na *ιύ* nebo *ει*: *Αητέι < Άνταίος, Περσέι < Περσεύς, Πολύβιι < Πολύβιος, Γάμβριι, Γαί Γιούι Цезарь, Ανκ Μάριι, Οβίδιι, Πομπέι*. Z uvedených pravidel jsou však početné výjimky, např. v místních názvech, zejm. u jmen ostrovů a n. j. *Ρόδος, Πάρος, Νάκκος, Ίλιον*. U jmen majících odlišnou podobu kmene v nepřímých pádech vychází ruština zpravidla z této (širší) nebo jí blízké podoby: *Απειδα < Αβλίδος (Αβλίς), Σαλαμίν < Σαλαμίνος (Σαλαμίς), Απιάητ < Άτλαντος (Άτλας) × Απιας* (pohoří), *Ίάπυς < Ίάπυγος (Ίάπυξ), Καρφαζέμ sr. Carthaginis (Carthago)*. Všechny tyto a již dříve (v odst. 3-7) uvedené hláskové změny působí, že se ruská podoba vlastních jmen antického původu někdy značně vzdálila původní, což někdy může působit obtíže při jejich identifikaci; srov. např. *Эвене́т < Εβαινῆτος, Ξι < Οἶον, Ξίτ < Αἰήτης, Ξεν < Εβνους*. Rod neživotných jmen závisí na jejich zakončení. Maskuliny jsou např. *Ίλιον, Σαλαμίν, Καρφαζέμ*...

Za uplatnění vlivu antických jazyků lze nepochybně považovat i to, že se v ruštině značně rozšířilo zakončení *ия* ve jménech různých zemí, a to nejen ta-

kových jako *Lívívia, Arávia, Ávstria, Norvézia, Fínľándia, Islándia, Grenľándia, Irľándia* ale i *Čechia, Morávia, Bósnia, Pomería, Černošória*. Čeština ovšem zná tento typ také, ale rozšířenější je tu typ pojmenování na *sko/cko*: *Maďarsko, Grónsko, Pomořansko, Turecko...* (ještě více se tu všem vzdálila slovenština, srov. *Francúzsko, Anglicko, Belgicko, Taliánsko...*).

10. Poměrně značné rozdíly mezi ruštinou a češtinou lze pozorovat, pokud jde o obohacování obou jazyků slovy přejatými z antických jazyků, popř. internacjonalismy, jejichž základem jsou elementy řeckolatinského charakteru. Pro ruštinu je příznačná absence řady výrazů hlavně latinského původu, běžných, popř. už zdomácnělých v češtině, němčině i některých jiných jazycích. Takových výrazů lze najít řádově kolem čtyř set, srov. namátkou např. *demise* - *отста́вка*, *edice* - *изда́ние*, *existence* - *существова́ние*, *eventuálně* - *возмо́жно // мо́жет быть // при слу́чае // и́ли, fáta* - *слу́хи, то́лки, мо́лва*, *famiľární* - *непри́нужде́нный*, *frekvence* - *движе́ние (na ulicích)*, *častotá* (*hustota*), *funkce* - *облжа́ность (hodnota)*, *deľateľnosť* (*činnost*), *generace* - *поколе́ние*, *generalizace* - *обобще́ние*, *invaze* - *вторже́ние*, *napadéние*, *korprodukce* - *совме́стное произво́дство*, *negace* - *отрица́ние*, *ordínace* - *прие́м врача́ (doba)*, *kašibnéť* (*врача́*) (*místnost*), *periférie* - *о́краина*, *průzgorod*, *studium* - *изуче́ние*, *obučéние*, *učéba*, *tréma* - *волне́ние*, *urgovat* - *насто́йчиво напоми́нать* a mn. j. Situace je však ještě složitější, neboť čeština využívá bohatších odvozovacích možností, které jí dává hojnější repertoár přípon, k tomu, že od substantiv internacionálního rázu společných oběma jazykům tvoří slovesa nebo adjektiva, která nemají v ruštině shodně tvořené protějšky (srov. НИКИТИНА, 16) např. *definice/definovat* - *дефини́ция/определя́ть*, *konference/konferovat* - *конферен́ция/совеца́ться*, *proklatace/proklamat* - *проклама́ция/прово́згласи́ать*, *expedice/expedovat* - *экспеди́ция/отправля́ть*, *korupce/koruprovat* - *корру́пция/подкупа́ть/равраца́ть корру́пцие́й*.

Na druhé straně právě tento charakteristický sklon češtiny k tvoření nových pojmenování z domácích základů, daný jejími vnitřními předpoklady a slovtvornými možnostmi i zdroji (srov. i výše uvedený vztah mezi *ia* a *sko/cko* - odst. 9) a vedle toho v minulosti i obranný reflex vedly k tomu, že se od jednoho slovtvorného základu domácího vytváří i více pojmenování rázu, kde ruština bez skrupulí sáhla k výpůjčce, a to často právě latinskofeckého typu, např. *země/území* - *земля́/террито́рия*, *poledne/poledník* - *полде́нь/мери́диан*, *posluchač/posluchárna* - *слушатель/ауди́тория*, *řeč/řečník* - *речь/оратор*, *jméno/přijetí* - *и́мя/фами́лия*, *rovň/rovník* - *рównь/эква́тор*, *sešvat/sešit* - *сшива́ть/метра́дь*, *létat/letiště* - *лета́ть/аэродро́м/аэродро́м*, *ostrov/ostrovni/souostroví* - *о́стров/о́стровной/архипела́г*, *právo/právní/právník* - *право/правовой/юри́ст*, *tisk/tiskový/tiskací/tiskárna* - *печа́ть/печа́тный/печа́тный/многográ́фия* (viz CHLUPÁČOVÁ, 199). Pokud lze difference mezi jazyky vůbec nazírat z hodnotícího stanoviska, lze říci, že snahou o tvoření domácích pojmenování, která má z hlediska jazykové „architektury“ pozitivní ráz, zbavuje se čeština na druhé straně zčásti výhody, která plyne z mezinárodně srozumitelného charakteru

internacionalismů, což lze v epoše vědeckotechnické revoluce a stále rostoucí výměny kulturních hodnot považovat spíše za jev negativní.

11. Žádoucí by byl samozřejmě i popis vlivu antických jazyků na oblast syntaktického systému ruštiny a češtiny. To je však záležitost daleko složitější, zvláště pokud by měla zahrnovat i analýzu jevů syntaktické stylistiky. Takový rozbor by si ovšem vyžádal mnohem delší studii, daleko přesahující rámec těchto našich poznámek. Odkazujeme zde na zevrubnou stat' J. BAUERA (1972).

LITERATURA

- BAUER, J.: *Vliv řečtiny a latiny na vývoj syntaktické stavby slovanských jazyků*. Syntactica Slavica. Brno 1972, s. 47-67.
- BIELFELDT, H. H.: *Rückläufiges Wörterbuch der russischen Sprache der Gegenwart*. Berlin 1958.
- ДВОРЕЦКИЙ, И. X.: *Древнегреческо-русский словарь*, под ред. С. И. Соболевского, I-II. Москва 1958.
- ERHART, A. - VEČERKA, R.: *Úvod do etymologie*. Praha 1981
- HAVLOVÁ, E.: *Význam sémaziologie pro etymologický výzkum*. LF 102, 1979, s. 182-184.
- HOLUB J. - LYER, S.: *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1967.
- CHLUPÁČOVÁ, K.: *K charakteristice pojmenování v ruštině a češtině*. In: Konfrontační studium ruské a české gramatiky. Praha 1974, s. 199-214.
- ЛІРАЧЕК, J.: *Интернациональные суффиксы существительных в современном русском языке*. Brno 1971.
- ЛІРАЧЕК, J.: *К вопросу о грамматическом роде интернациональных существительных в русском языке по сравнению с чешским и немецким языками*. Russistik, 1, 1990, s. 33-40.
- KOPEČNÝ, F.: *Průvodce našimi jmény*. Praha 1974.
- LUTTERER, I. - KROPÁČEK, L. - HUŇÁČEK, V.: *Původ zeměpisných jmen*. Praha 1976.
- MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1971.
- MAN, O.: *Odlíšná výslovnost a psaní některých slov řeckého původu v ruštině a v češtině*. Ruský jazyk 9, 1959, č.3, s. 131.
- MŘÁZEK, R. - ПОРОВА, G. V.: *Historický vývoj ruštiny*. 3. vyd., Praha 1988.
- НИКИТИНА, Т.: «Цитатные» слова с интернациональной корневой морфемой в русской речи чешских студентов. Čs. rusistika 32, 1987, č. 1, s. 15-18.
- NOVOTNÝ, F.: *Latinská mluvnice pro střední školy* III. (doplňky). Praha 1946.
- Орфографический словарь русского языка*. 14. vyd. Москва 1976.
- Словарь иностранных слов*; под ред. И. В. Лёхина и Ф. Н. Петрова. Москва 1949.
- TRÁVNÍČEK, F.: *Slovník jazyka českého*. Praha 1952.
- VASMER, M.: *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1950-58, cit. podle rus. vydání ФАСМЕР, М.: *Этимологический словарь русского языка*, т. 3, с. 722, Москва 1971.

К НЕКОТОРЫМ ФАКТАМ ВЛИЯНИЯ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКОГО И ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКОВ НА РУССКИЙ И ЧЕШСКИЙ

Автор статьи отстаивает мнение, что некоторые (небезызвестные) факты, свидетельствующие о влиянии древнегреческого и латинского языков на современные европейские языки, можно сделать более наглядными, выбрав для их описания два языка, которые являются родственными по своему происхождению, однако отдалёнными друг от друга с географической точки зрения, какими являются русский и чешский. В статье приводятся некоторые примеры различий, вытекающих из разных географических и связанных с ними исторических условий, в которых носители обоих языков находились на протяжении многих веков. Так, например, в русском, в связи с тесными контактами восточных славян с Византией в древние времена, находим рефлексы некоторых звуков (монофтонгов и дифтонгов), отражающие их позднее греческое произношение (*Вахл, пафос, Афины, Финикия*), между тем как в чешском, история которого после падения Великоморавской империи в начале 10 в. связана с западноевропейской культурной сферой, в этих случаях находим «классическое» произношение указанных звуков, отражающее латинское влияние (*Bakchus, patos, Atény, Foinikie*). Автор статьи, однако, приводит и разные особенности и отступления от этих принципов и тенденций.

В статье далее указывается и на то, что в русском языке неупотребительны или малоупотребительны некоторые выражения преимущественно латинского происхождения, носящие характер интернационализмов, напр. *demise - отставка, eventualně - возможно // может быть // при случае // или, familiární - непринужденный, urgovat - настойчиво напоминать* и мн. др. подобных выражений примерно около 400. С другой стороны, в чешском, располагающем более развернутым репертуаром деривационных возможностей, нередко образуются свои, чешские наименования там, где русский прибегает к заимствованию иностранных слов (включая интернационализмы греко-латинского характера), напр. *země/území - земля/территория, posluchač/posluchačstvo/posluchárna - слушатель/аудитория/аудитория, tisk/tiskový/tiskací/tiskárna - печать/печатный/печатный/типография*. В результате этого чешский, предпочитая «отечественную» архитектуру иностранным заимствованиям, до известной степени лишается общепонятных выражений, что в эпоху научно-технической революции и широкого обмена культурными ценностями представляет известное неудобство.